

UČITEL ALOIS HAŠEK, ÚSEKOVÝ VELITEL OBRANY NÁRODA VE ŠLAPANICÍCH

Josef Kopecký

Od konce druhé světové války uplynulo již 78 let, osudy odvážných jednotlivců, kteří se zapojili do boje proti fašismu, však stále stojí za připomenutí, ať už sloužili jako vojáci zahraničních armád, nebo působili v tzv. podzemních odbojových hnutích. K nejvýznamnějším odbojovým organizacím operujícím na území protektorátu patřila Obrana národa. Vznikla krátce po začátku okupace Čech a Moravy v roce 1939 a fungovala až do konce války. V jejím čele stáli bývalí vysocí důstojníci Československé armády. Jako velitelé jednotlivých úseků, na něž byla organizace dále členěna, působili často záložní důstojníci. Důvěrníky úseku v jednotlivých obcích pak byli učitelé, úředníci, dělníci, ale i příslušníci četnictva, často bývalí sokolové, orlové a členové politických stran zrušených po vzniku protektorátu. Jedním z úsekových velitelů Obrany národa byl i nadporučík v záloze Alois Hašek, dlouholetý šlapanický učitel. V sedmdesátých letech minulého století, kdy už byl na odpočinku, často navštěvoval šlapanickou základní devítiletou školu a vyprávěl žákům o svých zážitcích z odboje i z následného věznění. Autora tohoto textu, tehdy žáka zmíněné základní školy, Haškův příběh zaujal, a když měl 35 let po smrti odbojáře možnost prostudovat dokumenty a fotografie z Haškovy pozůstalosti,¹ rozhodl se zveřejnit dosud souhrnně nepublikované údaje a dokumenty týkající se jeho života. Kromě zmíněné pozůstalosti byly dalším významným zdrojem textu Haškovy osobní vzpomínky, publikované bezprostředně po skončení války i v pozdějších letech.

Alois Hašek se narodil 10. června 1900 v Křenovicích jako prvorozený syn Teodora Haška z Jiříkovic a Cecílie rozené Nohelové z Blažovic, byl nejstarší z pěti sourozenců. Jeho otec byl železniční zřízenec a do Křenovic jej zřejmě zavedly pracovní povinnosti. Školní docházku zahájil Alois v Křenovicích, v roce 1910 se rodina odstěhovala do Starého Lískovce a o rok později se usadila ve Šlapanicích. Zde Alois Hašek dokončil obecnou i měšťanskou školu a v roce 1915 začal studovat na učitelském

---

¹ Soubor fotografií a dokumentů z někdejšího domu Haškových na Kollárově ulici ve Šlapanicích je nyní majetkem Františka Železného, manžela praneteře Haškovy manželky. Dále uváděno jako Soukromý archiv Františka Železného.

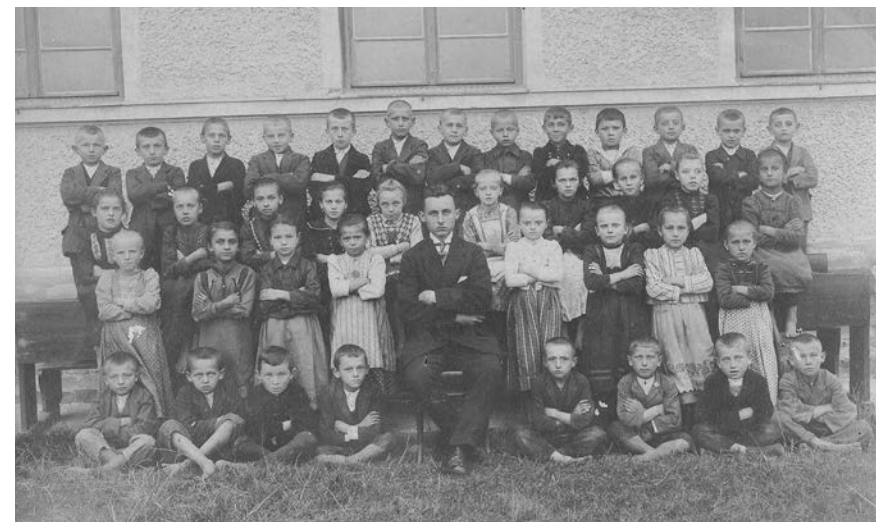
Maturitní foto A. Haška z Učitelského ústavu v Brně, 1919. (soukromý archiv F. Železného)

ústavu v Brně, odkud odešel ve třetím ročníku v roce 1918, protože musel nastoupit vojenskou válečnou službu. Po jejím absolvování v roce 1919 úspěšně odmaturoval a stal se výpomocným učitelem na zkoušku. Jeho prvním působištěm byla obecná škola ve Tvarožné, následovala Mokrá a Rosice. Na těchto místech působil vždy několik měsíců, maximálně jeden rok. Školní rok 1922 začal na obecné škole ve Šlapanicích, ale po roce byl opět přeložen, tentokrát na menšinovou obecnou školu do Nového Přerova u Mikulova. K 1. září 1924 byl definitivně ustanoven do Šlapanic. Zde se v roce 1926 oženil s Růženou Klevarovou, společně vychovali jedinou dceru Růženku.

K nepsaným povinnostem tehdejších učitelů patřilo rovněž zapojení do veřejného

života. Alois Hašek byl aktivním sokolem – vzdělavatelem, archivářem, revizorem účtů i vedoucím žactva, v letech 1948–1949 starostou zdejší sokolské jednoty. Stál u zrodu významného šlapanického spolku *Náš Domov*, iniciátora vzniku šlapanických slavností i založení zdejšího vlastivědného muzea. Byl členem muzejní rady a pro své úhledné písmo i muzejním kaligrafem.

Po vzniku protektorátu se Alois Hašek zapojil do odbojové organizace Obrana národa jako okrskový důvěrník odboje. Na začátek své práce pro odboj vzpomínal ve sborníku *Brněnské okolí cestou ke svobodě*, vydaném k 20. výročí konce druhé světové války: „V květnu 1939 mne vyzval řídící učitel a tehdejší starosta Šlapanic Theodor Slouka² k účasti na organizování odboje proti nacistům. Hledal záložní důstojníky pro organizaci domácího odboje „Obrana národa“.“³ Hašek měl tehdy hodnost nadporučíka v záloze. Slouka mu dal týden na rozmyšlenou a poté jej ve škole opět vyhledal, tentokrát doprovázený neznámým mužem, který se představil krycím jménem a sdělil Haškovi, že bude jeho nadřízeným v rámci organizace. V nedalekém obecním parku složil Alois Hašek slib a obdržel směrnic pro činnost

Na prvním učitelském místě ve Tvarožné, 1919. (soukromý archiv F. Železného)

velitele úseku Šlapanice. K tomuto úseku patřily: Ponětovice, Bedřichovice, Velatice, Tvarožná, Horákov, Mokrá, Jiříkovice a Líšeň. Současně mu nadřízený (Miroslav Sejn z Holásek, jak se Hašek později dověděl) sdělil jména důvěrníků, na něž se může v jednotlivých obcích obracet, a k tomu smluvené heslo. Místními důvěrníky byli ve Šlapanicích strážmistr Alois Náhunek, v Ponětovicích František Vašíček, v Bedřichovicích obchodník Josef Vlček, v Jiříkovicích úředník Vladimír Dvořáček, ve Velaticích řídící učitel Jaroslav Blažek, v Horákově poštovní zřízenec Jan Jelínek, v Mokré řídící učitel Vincenc Možný, ve Tvarožné učitel Bohuslav Dostál a v Líšni úředník František Neumann. Většinu výše jmenovaných Alois Hašek dobře znal.

Po krátké době dostal Hašek od nadřízeného první úkol, a sice navázat spojení se všemi důvěrníky úseku a pořídít seznamy spolehlivých vojáků, poddůstojníků a důstojníků a současně také zjistit jaké zbraně, střelivo a pohonné látky by byly k dispozici v případě ozbrojené akce. Ve Šlapanicích slíbilo účast deset záložních důstojníků. Zdejší obchodník Jan Partyka zajistil dva barely benzínu, které byly zakopány na jeho zahradě. Po tomto úkolu následovaly další obdobné. „Zanedlouho jsme měli zjistit celkovou připravenost k akcím. Ve stanoveném datu měly být zatřeny německé nápisy na orientačních tabulích u silnic a v obcích. Důvěrníkem byl oznámen termín a způsob uskutečnění úkolu. Zkouška v našem úseku dopadla dobře, jak jsme zjistili ze zprávy četnického strážmistra Náhunka. Pak ale přišly instrukce k dočasnému zastavení činnosti, protože gestapo se dostalo na stopu Obrany národa. V souvislosti s tím jsem byl neočekávaně překvapen také já. Asi

2 Theodor Slouka (1884–1944), významná osobnost šlapanického politického a společenského života v prvních čtyřech desetiletích 20. století. Řídící učitel, kronikář obce, starosta šlapanické sokolské jednoty, v letech 1927–1938 starosta Šlapanic. Do odbojové činnosti se zapojil již v květnu 1939.

3 HAŠEK, Alois. Moje účast v Obraně národa. In: *Brněnské okolí cestou ke svobodě. Sborník k 20. výročí osvobození*. Brno: OV KSČ a ONV Brno-venkov, 1965, s. 32–33.

v půl druhé odpoledne, 9. dubna 1943, zastavilo u školy ve Šlapanicích auto. Do třídy, v níž jsem právě učil,⁴ vešel s výzvou ke zvednutí rukou civilista s hákovým křížem na klopě kabátu. Přistoupil ke mně, prohledal a přiměl k opuštění školy.⁴⁵ Po důkladné prohlídce školního kabinetu následovalo prohledání soukromého bytu, kde byl na půdě objeven fotografický aparát, rádio, magnet a mikrofon; jednalo se o uschovaný majetek sokolské jednoty, což však Hašek neprozradil, a gestapáci se proto se domnívali, že má vysílačku. Na půdě svého domu byl také poprvé zbit. Poté byl spolu s učitelem Antonínem Neveselým, velitelem úseku Sokolnice, odvezen na brněnskou právnickou fakultu, sídlo gestapa, kde proběhl první výslech. Následovalo dalších sedm, z nichž některé trvaly celý den: „Co nešlo dobrovolně, dostali gestapáci násilím. Fackovali, kopali podrážkami do zubů, tloukli pěstmi, svazovali v kozelce a používali takových metod, že to ani slovy nelze dobře vylíčit. A běda tomu, kdo byl komunista. Na tom si gestapácká hovada vylila zlost po chuti.“⁴⁶

Po skončení vyšetřování a sepsání protokolů byli zatčeni šlapaničtí příslušníci Obrany národa 4. října 1943 převezeni do Vratislavi a uvězněni v samotkách věznice v Kletschkastrasse. Stejně jako ostatní vězni zašival pytle, páral vojenské uniformy po padlých, dral peří a o chlebu a vodě čekal na soudní proces, který proběhl 31. ledna 1944. Za přípravu velezrady byl Alois Hašek III. senátem vrchního zemského soudu odsouzen ke čtyřem rokům káznice a ztrátě cti. Za týž zločin byli společně s ním odsouzeni Theodor Slouka, Alois Náhunek a Bohuslav Dostál.⁷ Kromě trestu odnětí svobody zabavili Němci Haškoví polovinu domu, z níž pak musela manželka platit nájem, předepsali jí také úhradu soudního přelíčení, vyživovacích příspěvků za celé čtyři roky a poplatků pro právní zástupce v částce 2 204,60 marek (tehdejších 22 046 korun);⁸ byla též nucena vrátit manželovy služební příplatky vyplacené během jeho věznění ve výši 3427, 80 korun.⁹

4 Událost dokládá i vzpomínka Hany Ochozkové, roz. Lahodové (nar. 1938), v té době žákyně 1. třídy šlapanické obecné školy, která byla spolu se svými spolužáky zatčena přítomna. Ochozková vzpomíná, jak děti vyděšeně sledovaly muže oblečené v černých kožených kabátech, a než byl jejich učitel odveden ze třídy, musely je pozdravit nacistickým pozdravem. Rozhovor s Hanou OCHOZKOVOU, roz. Lahodovou, 16. 6. 2023.

5 HAŠEK, pozn. 3.

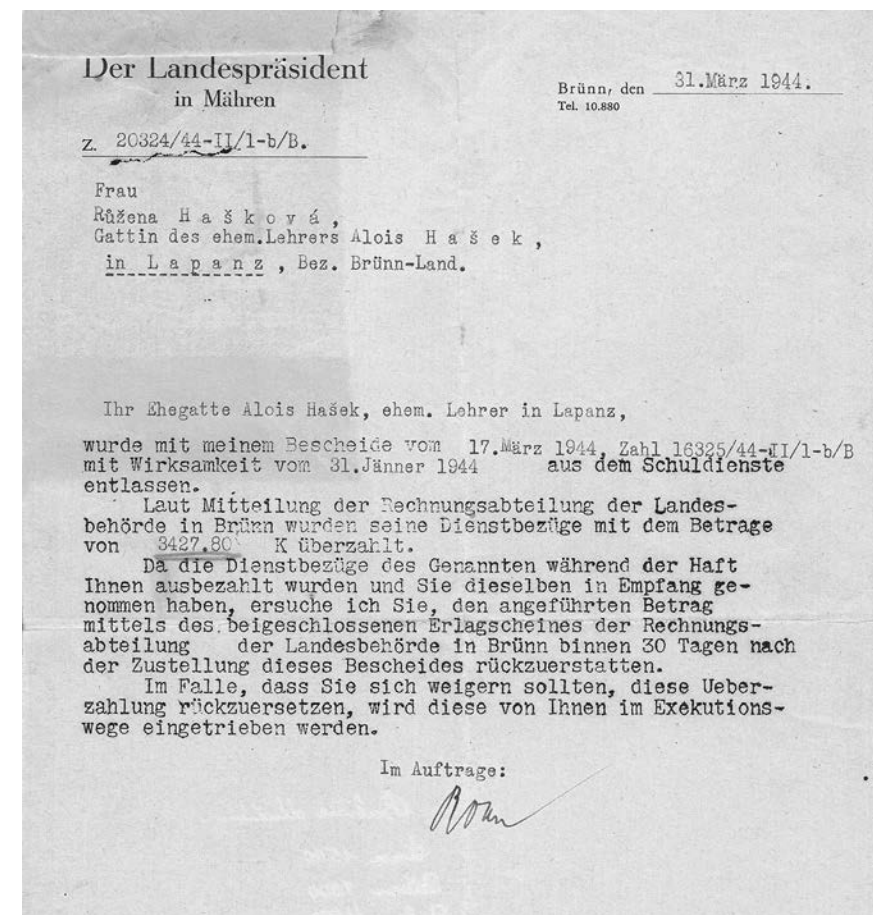
6 ŽILKA, Pavel. Peklo na zemi. *Šlapanické noviny*. Šlapanice: MNV Šlapanice, č. 12, 16. 5. 1945, s. 1–2.

7 Theodor Slouka byl odsouzen k pětiletému vězení. Útrapy během vyšetřování však zhoršily jeho zdravotní stav a někdejší starosta Šlapanic 26. listopadu 1944 v Bayreuthu zemřel. Alois Náhunek byl odsouzen k devíti měsícům káznice za přípravu velezrady. Také ostatní místní důvěrníci, o kterých se Alois Hašek zmiňuje v textu *Moje účast v Obraně národa*, byli zatčeni a odsouzeni, většinou na dva a půl roku káznice; z nich Jan Jelínek z Horákova ve vězení zemřel.

8 HAŠEK, pozn. 3.

9 Dopis Zemského úřadu v Brně Růženě Haškové ze dne 31. 3. 1944. Soukromý archiv Františka Železného.

Po odsouzení byl Hašek zařazován do různých pracovních komand ve Vratislavi, pak byl přeložen k práci na zdejší nákladní nádraží, kde zůstal až do 24. ledna 1945. Poté následovaly četné přesuny vězňů související s blížící se frontou. Nejprve byl Hašek převezen do káznice ve Waldheimu v západním Sasku, odkud byl koncem ledna přeložen do Siegmar-Schönau, asi 6 km od Saské Kamenice, kde pracoval v továrně Auto-Union. Po bombardování Siegmaru, 10. března 1945, se dostal zpět do Waldheimu a odtud po několika dnech do Radebeulu, kde pracoval na opevnovacích pracích: „Práce byla namáhavá, jídlo: černá káva a chléb jen jednou za

Oznámení Úřadu zemského prezidenta R. Hašková, že je pod hrozbou exekuce povinna vrátit manželovy služební příplatky vyplacené během jeho věznění. (soukromý archiv F. Železného)

Alois Hašek, 40. léta 20. století.
(Muzeum ve Šlapanicích)

den, (...) byla-li někdy polévka, byla tak řídká, že si ji vězni vylepšovali pampeliškami a kopřivami. Za prací se chodilo až jednu hodinu pěšky. Pracovalo se bez oběda od sedmi do pěti hodin.¹⁰ Těsně před příchodem Rudé armády, 7. května 1945, byl Hašek spolu s dalšími vězni propuštěn. Vydal se na cestu domů – vlakem přes Podmokly a Ústí nad Labem do Lovosic, dále do Bohušovic, české vesnice, kde místní hostili osvobozené Čechoslováky bílou kávou, kterou mnozí nepili už pět let, chlebem, buchtami a cigaretami. Další zastávkou byla Roudnice, kde se propuštěných ujal Československý červený kříž, poskytl jim oblečení a nocleh. Z Roudnice byl vypraven zvláštní vlak do Prahy, odkud osvobození vězni pokračovali dalším zvláštním vlakem do Blanska a pak autobusem do Brna, z něhož už nebylo daleko do Šlapanic, které spatřil 12. května

1945 po 25 měsících věznění, s úbytkem na váze 20 kilogramů.

V prvních dnech míru vydával Národní výbor ve Šlapanicích tzv. *Šlapanické noviny*, které nahrazovaly dosud chybějící denní tisk. Mezi 5. květnem a 14. červnem 1945 vyšlo celkem 40 čísel, někdy i ve dvou či třech vydáních. *Šlapanické noviny* byly v hektickém období konce války pro místní obyvatele cenným zdrojem informací, a to jak všeobecných zpráv z celostátního denního tisku, tak také důležitých místních informací. Odpovědným redaktorem byl Pavel Žilka, který zde uveřejňoval také příběhy navrátivších se vězňů. Alois Hašek se do Šlapanic vrátil 12. května a již 16. května 1945 byly ve *Šlapanických novinách* otištěny jeho vzpomínky nazvané *Peklo na zemi*.¹¹ Vzpomínka začíná událostmi předcházejícími jeho zatčením. Hašek věděl, že byl sledován už od roku 1941, protože jeho činnost brzy vzbudila pozornost šlapanických konfidentů, především Rudolfa Kotase. Jméno Kotas, skloňované ve Šlapanicích zejména těsně po skončení druhé světové války, je i dnes do jisté míry obestřeno tajemstvím. V obecném povědomí však zůstává, že předseda zdejší pobočky Českého svazu pro spolupráci s Němci a pozdější správce

skladiště wehrmachtu ve šlapanické sokolovně stál za uvězněním mnoha šlapanických občanů.¹²

Po zotavení se Alois Hašek opět věnoval pedagogické práci. Vyučoval na šlapanické obecné i měšťanské škole, v roce 1953 se stal zástupcem ředitele zdejší osmileté střední školy, kde setrval až do odchodu na zasloužený odpočinek v roce 1960. Učitelskému povolání se věnoval 41 let, přičemž 38 let působil přímo ve Šlapanicích. Při ukončení aktivní služby mu byl udělen titul „Vzorný učitel“. Ze školních lavic si jej dnes pamatuje pouze nejstarší generace a jeho bývalí žáci na něj vzpomínají jako na přísného, ale spravedlivého učitele.

Za odbojovou činnost byl Alois Hašek vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a řadou dalších vyznamenání – pamětní medailí II. národního odboje, pamětní medailí Svazu osvobozených politických vězňů, pamětní medailí 20. výročí osvobození, Čestným odznakem Svazu protifašistických bojovníků, Stříbrným odznakem Julia Fučíka a medailí Zasloužilý bojovník proti fašismu. O svých zkušenostech z odboje a následného věznění přednášel na školách i ve Svazu protifašistických bojovníků, jehož byl aktivním členem. Do pozdního věku spolupracoval s místním muzeem, kde zastával funkci člena muzejní rady, kaligraficky zpracovával veškeré jeho písemnosti a prováděl i průvodcovskou službu. Jako člen kroužku *Náš domov* pomáhal při pořádání šlapanických slavností, při instalaci a dozoru krátkodobých výstav i další pořadatelské službě. Brigádně odpracoval také mnoho hodin na stavbě nové smuteční obřadní síně na hřbitově. Zkrátka byl všude, kde jej bylo zapotřebí. V roce 1986 oslavil s manželkou diamantovou svatbu, o rok později, 28. května 1987, zemřel.

12 V Pamětní knize obce Šlapanické se dochovala jen kusá zpráva: „V únoru roku 1941 byl založen v obci Svaz pro spolupráci s Němci. Vedl jej zdejší renegát, komisařský vedoucí Rudolf Kotas, dosazený Němci jako správce sokolovny. Členy tohoto svazu bylo několik jemu rovných zaprodanců“. Kotas nebyl šlapanický rodák, přistěhoval se neznámo kdy a na Lomené (dnes Štefánikově) ulici si postavil rodinný domek, kde žil s manželkou a synem. Po vzniku protektorátu aktivně podporoval nacisty a v roce 1941 stanul v čele zdejší organizace Svazu pro spolupráci s Němci. Asistoval při všech důležitých návštěvách u starosty obce, při kontrolách orgánů německé správy, doprovázel gestapo při domovních prohlídkách. Po zastavení činnosti Sokola se Kotas stal správcem šlapanické sokolovny, která sloužila jako skladiště wehrmachtu, a také nájemcem zdejšího výčepu, od listopadu 1941 byl členem obecní rady. SOKA Brno-venkov, fond C-129, Archiv městečka Šlapanice, inv. č. 31, Pamětní kniha obce Šlapanické 1935–1945, s. 114–116; Kotasovy poválečné osudy nelze spolehlivě doložit, traduje se, že byl při pokusu o útěk zadržen místními gardisty a internován (stejně jako ostatní zdejší Němci a kolaboranti) v sále bývalého hostince Pazderna na Svatojánském náměstí. Kotas si údajně vymohl propuštění pohrůžkou, že má důkazy dokládající kolaboraci vážených šlapanických občanů. Také jeho další osudy jsou nejasné, zřejmě se mu ale podařilo přežít a utéct do západní zóny Německa. Dle svědectví Jana Bartla, majitele Kotasova někdejšího domu, totiž Rudolf Kotas Šlapanice navštívil v roce 1968. Tehdy u domu, v němž Kotas dříve žil, zastavil vůz s německou poznávací značkou a řidič požádal Jana Bartla o prohlídku své bývalé nemovitosti.

10 ŽILKA, pozn. 6.

11 Ibid.

Československý válečný kříž udělený
A. Haškovi v roce 1947.
(soukromý archiv F. Železného)

Haškovo pamětnické vyprávění mladším generací nebylo jeho jediným příspěvkem k připomínání obětí druhé světové války. Ve sbírce Muzea ve Šlapanicích se nachází ručně psaný *Památník národních hrdinů a mučedníků*, který Hašek vytvořil bezprostředně po osvobození.¹³ Krasopisně zde zaznamenal osudy všech šlapanických obětí nacistické perzekuce i válečných utrap.¹⁴ Ve vstupním prostoru městského úřadu tyto hrdiny dnes připomíná pamětní deska z roku 1965, jejíž vznik inicioval právě Alois Hašek.

PRAMENY A LITERATURA

Muzeum Brněnska – Muzeum ve Šlapanicích, Sběrka Muzea ve Šlapanicích: podsběrka Historická, *Památník národních hrdinů a mučedníků*, inv. č. H5272.

Rozhovor s Hanou OCHOZKOVOU roz. Lahodovou, 16. 6. 2023.

Soukromý archiv Františka Železného.

Státní okresní archiv Brno-venkov (SOka Brno-venkov), fond C-129, Archiv městečka Šlapanice, inv. č. 31, Pamětní kniha obce Šlapanické 1935–1945.

HAŠEK, Alois. Moje účast v Obráně národa. In. *Brněnské okolí cestou ke svobodě*.

Sborník k 20 výročí osvobození. Brno: OV KSČ a ONV Brno-venkov, 1965, s. 32–33.

ŽILKA, Pavel. Peklo na zemi. *Šlapanické noviny*. Šlapanice: MNV Šlapanice, č. 12, 16. 5. 1945, s. 1–2.

¹³ Sběrka Muzea ve Šlapanicích: podsběrka Historická, *Památník národních hrdinů a mučedníků*, inv. č. H5272.

¹⁴ K tomuto dobovému dokumentu vytvořil Anděloslav Hrabálek, školník šlapanické chlapecké školy, trojrozměrný stylizovaný model tehdejšího městyse, který, kromě významných budov jako je kostel či škola, tvořily především modely domků přeživších i zahynulých obětí nacistické perzekuce. Již v roce 1945 byly obě upomínky na dobu okupace ve Šlapanicích prezentovány místní veřejnosti. Také model je dnes součástí zdejších muzejních sbírek.